

MAUGLÍ

Zpáteční lístek

Zásluhou perfektního železničního spojení jsou dneska Dobřichovice vlastně předměstím Prahy.

„Jeden zpáteční.“

Děti putující do dobřichovického diagnostického ústavu si zpravidla zpáteční jízdenku nekupují. Na to je čeká příliš dlouhá pouť. Vlastně si nekupují žádný lístek, neboť je sem přivezou.

„Dobrý den, pane.“

Z hloučku mládenců vycházejících z budovy mě pozdravil každý, což působilo poněkud neobvykle a starosvětsky. Měli s sebou fotbalový míč a mífili kamsi do zadu na dvůr. Popřál jsem jim hezké dopoledne a příjemnou hru.

V kanceláři ředitele jsem hledal příběh. Osud mladíčka, který by se co nejvíce podobal tolika jiným. Dítě, jež ve věku dvou tří let přijde o rodiče...

Magistr Jan Stárka zavrtěl hlavou.

„Ne, to ne. Za třídvacet roků, během kterých pracuji v oboru, mi prošlo rukama dobře sedm, možná osm tisíc dětí. A jen ve dvou případech jsem se setkal s oboustranným osiřením. Takové děti prostě nejsou, je to iluze a romantická představa. Mnohem typičtější je jiný příklad. Otec surovec a násilník, většinu života tráví v kriminále. Matka prostitutka, alkoholička, často je těžce závislá na drogách. Tak vypadají rodiny, ze kterých putují děti do výchovných ústavů.“

Náhradní rodina

Na adopci čekali dlouho. Předcházela řada pohovorů a psychologických vyšetření, pan Horvát se často zlobil a měl chuť se na celou záležitost vykašlat. Jenže manžel-

ka toužila po dítěti, tak zatnul zuby a dál vyplňoval dotazníky a žádosti.

Potom konečně byl kluk doma. Čtyři roky, to je krásný věk a nutno poznamenat, že i poněkud skeptický Horvát byl nadšen. Chodil se synkem na procházky, večer mu nahlas předčítal milované knížky svého vlastního dětství:

- Chceš si mládě opravdu ponechat, Matko? ptal se Otec vlk.

- Zda si je nechám? To se ví, že si je nechám. Jen lež tiše, malý pulče. Ó ty, Mauglí. Neboť nazvu tě Mauglí, žábou, jednou přijde den, kdy ty budeš lovit Šer Chána, jako on dnes lovil tebe...

Kiplingův příběh se zdál náramně podobný, cizí dítě, které do svého doupěte adoptovali vlci. Chlapec sice ještě dost přesně nerozuměl tomu, co to tatík vykládá, ale už měl domácí přezdívku.

Mauglí mu říkali i v první třídě, Matka vlčice na něj čekávala před školou, neboť se bála nechat ho chodit samotného.

„To jste udělali moc dobře,“ pochválila ji jednou učitelka a paní Horvátová se potěšeně usmála.

„Přece jsme ho nemohli nechat v dětském domově. Mezi těmi lotry.“

Jednapadesát procent

„Nedávno o tom psaly téměř všechny noviny,“ poznamenal ředitel diagnostického ústavu Jan Stárka. „Palcové titulky, vykřičníky. Přes padesát procent dětí po propuštění z výchovných ústavů páchá trestnou činnost! Na světě byla senzace podložená výzkumem, kterého jsem se já sám také účastnil.“

Myslím, že je to klasická ukázka toho, jak vytržením jedné věty z celého textu lze přinést zcela zavádějící informaci. Vůbec

Mgr. Jan Stárka, ředitel Diagnostického ústavu v Dobřichovicích

nikdo už se například nezmínil o tom, jaké děti do systému institucionální péče vstupují, v jakém jsou věku a co mají za sebou. Také zcela unikla pozornosti skutečnost, že do jednoho roku po opuštění ústavů se trestné činnosti dopouštějí jenom čtyři procenta mladých lidí.

To už totiž vůbec neukazuje na špatnou funkčnost výchovných zařízení, ale na

selhání sociální péče, která se měla o propuštěné děti postarat, nabídnout jim nějakou smysluplnou činnost, a ne je nechat upadnout zpátky do bezvýchodného prostředí, z něhož vyšly.

Zkrátka tvrzení, že víc než poloviční počet mladých delikventů svědčí o špatné institucionální péči vychovatelů je neférové, zavádějící a hrubě nepravdivé.“

Stahování mraků

První špatné zprávy přišly ze školy a měly charakter kárných poznámek. Chlapec je nevládnutelný, vzpurný, vyvolává mezi dětmi konflikty.

Otec nad tím mávl rukou a pravil, že on sám byl taky pěkné kvítko, to přece vůbec nic neznamená.

Matka se cítila uražená. Obvinila učitele, že se víc dívají na původ a barvu kůže, než na to, jaký kdo doopravdy je. Doma je synek vzorný, a pokud jsou ve škole nějaké potíže, vypovídá to o neschopnosti samotných kantorů.

O rok později přišlo na přetřes značné množství neomluvených hodin. Záškoláctví je varovná záležitost, proto se otec rozhodl, že si s potomkem vážně promluví. Připravil si vlídný a naléhavý projev, okolnosti mu však nedovolily přednést ho do konce. Synovy reakce a drzé poznámky jej tak rozčílily, že snad poprvé v životě na dítě řval. Výsledkem byla spousta drobných trestů a omezení, k tomu přísný zákaz stýkat se s romskými kamarády.

Mladý muž vyslechl ortel s kamennou tvář, druhý den se však nejen nedostavil do školy, ale nepřišel ani domů.

I skutečný Mauglí jednou utekl z indické vesnice, která ho nechápala a chtěla trestat.

- Obrátil se na patě a odcházel s vlkem Samotářem, vypráví Kipling. A když se podíval vzhůru na hvězdy, cítil se šťastný.

- Už nebudu spát v těch pastích, Akélo. Vezmeme Šér Chánovu kůži a vzhůru do džungle.

Když vyšel měsíc nad plání a zalil ji celou stříbrem, zděšení vesničané spatřili Mauglího, jak mřítí k lesu se dvěma vlky v patách.

Horvátův adoptivní syn se domů vrátil po týdně. Byl špinavý, zubožený a lomcovala jím horečka. Matka vařila čaj a netrpělivě čekala na příjezd lékaře, otec telefonoval na policii s tím, že se kluk našel a pátrání může být zrušeno. Později se se ženou dohodli, že o celé příhodě radši nebudou s chlapcem mluvit.

Statistika

„Odedávna se psychologové dohadují, jaká část vlastností je člověku vrozená, a co lze změnit výchovou,“ řekl magistr Stárka. „Pravdě nejbližší je zřejmě rozdělení osobnostního koláče na takové třetiny. Ta první je dána geneticky a nedá se na ní nic měnit, druhá je popsána dosavadním vývojem dítěte, a teprve ta třetí je volná k zápisu nových informací. A v tom spočívá problém neúspěšných adopcí. Neprůměrné očekávání, představa náhradních rodičů, že si děcko vychovávají k obrazu svému, a následné zklamání z toho, že se to nedaří. To jsou kořeny řady velmi smutných příběhů. Pokud pak dojde ke zrušení adopce, poznamená to často dítě mnohem víc, než kdyby vyrůstalo v dětském domově, kde s ním pracují odborníci. Moje filozofie je následující – nejlepší je biologická rodina, kde má dítě možnosti k tomu, aby se mohlo správně vyvíjet. Pokud není biologická rodina, je dobré, aby bylo dítě v náhradní rodině, ovšem za podmínky, že mu tam budou dávány potřebné podněty. Bohužel, dneska je poměrně dost hlasů, které říkají, že špatná biologická či náhradní rodina je pořád lepší než výchovná instituce. S tím hrubě nesouhlasím a domnívám se, že i kritika Evropské unie poukazující na to, že je u nás příliš mnoho dětí v ústavní péči, je založená na informacích vytržených z kontextu. Soudím, že počet problé-

mových dětí na tisíc obyvatel je u nás prakticky stejný, jako ve srovnatelných státech v západní Evropě. Jenže v Německu, Dánsku, Rakousku nebo Holandsku vyrůstá mnoho dětí prakticky na ulici, za okrajem přiměřené sociální úrovně. Navíc v řadě těchto zemí je rozvinut institut jakýchsi profesionálních pěstounských péčí, založených na čistě komerčním základě. Není výjimkou, že tam některé dítě projde za život třeba deseti pěstounskými rodinami. Nepochybně tak dochází k mnohem větší deprivaci nežli v běžném dětském domově.

Stručně řečeno, pokud je u nás poměrně dost dětí v příslušných ústavech, ještě to naznamená, že se o ně staráme hůř nežli v jiných zemích. Jde o příliš složitý problém na to, aby měl nějaké jednoduché početní řešení.“

Léta malérů

Nastalo těžké období plné sporů, hádek a čím dál tím kratších okamžiků příměří. Většinu svých snů pan Horvát vzdal. Rozloučil se s představou, že probudí v klukovi lásku k literatuře nebo k matematice, nakonec by mu stačilo i dokončené základní vzdělání. Jenže na nic podobného to nevypadalo. Útěky z domova se opakovaly, adoptivní otec nerad vzpomínal, jak po nocích hledal syna v temných městských pasážích a automatových hernách. Dvakrát nebo třikrát přivedli kluka policisté. Kradl po samoobsluhách, Horvát hradil způsobenou škodu a nepřesvědčivě ujišťoval muže v uniformách, že to bylo naposledy.

Na vrcholu bezradnosti navštívili rodiče pedagogicko-psychologickou poradnu, ovšem žádný výchovný recept se nenašel.

„Jdete trochu pozdě,“ řekl vážným hlasem psycholog.

Bohužel měl pravdu. K závěrečné roztržce došlo vcelku nenápadně. Třináctiletý mladý muž pár týdnů sekal dobrotu, ve škole si dokonce zlepšil některé katastrofální známky. Matka zářila nadějí a otec byl poněkud nervozní z toho, že si někam založil bankomatovou kartu. Dlouho ji hledal, pak zašel do spořitelny, kde s překvapením zjistil, že z jeho účtu zmizelo téměř šedesát tisíc korun. O svém podezření se doma nezmínil, oznámil krádež a v průběhu vyšetřování byl seznámen s videozáznamem bankomatových výběrů, na kterých poznal tvář svého syna.

„To je konec,“ prohlásil pan Horvát. Pak se stejným úsilím, s jakým kdysi o chlapce bojoval, se ho rozhodl zbavit. Ani své jméno mu nenechal. Mauglí putoval do diagnostického ústavu poznamenán dvakrát. Jednou dávnými zážitky z raného dětství, podruhé neúspěchem v pěstounské rodině.

Pingpongové děti

„Samožřejmě nechci tvrdit, že je všechno v pořádku,“ pokračoval Jan Stárka. „Chybí lepší spolupráce příslušných resortů, je mnoho tak zvaných pingpongových dětí, které si jednotlivé instituce přehazují mezi sebou, a nikdo je nedokáže zařadit. Namátkou pár takových příkladů. Třináctiletý kluk zavraždil svou stejně starou spolužačku a mrtvou ji znásilnil. Byl umístěn

v uzavřeném oddělení pro extrémní poruchy chování v Boleticích, ovšem tam mohou být děti pouze do skončení povinné školní docházky. Podle znalců trpí nekrofilním sadismem a kdykoliv může čin zopakovat. Co s ním dál? Nikdo se k němu nehlásí, ani psychiatrie, ani spravedlnost, ani žádné zařízení podléhající ministerstvu školství. Zatím mu pobyt v Boleticích prodloužila úřednická výjimka, ale to rozhodně není systémové řešení.

Jiný případ. Těžce mentálně retardovaný chlapec podezřelý z toho, že zavinil smrt čtyřletého dítěte. Jen podezřelý, vyšetřování dosud nebylo uzavřeno, takže je to vlastně dvojí problém. Jak s ním zacházet s ohledem k možné vině, a potom k těžkému mentálnímu defektu. V celé síti státních i soukromých zařízení není ani jedno, které by se o něj dokázalo postarat. Znalecké posudky říkají, že nepatří do školského zařízení, ale do zařízení sociální péče, jenže ústavy sociální péče nejsou na podobné případy připravené a takové děti odmítají.

V institucionální výchově je i mnoho dalších problémů, ostatně výzkum, o kterém jsme se zmínili na začátku, nic takového neskrývá. Jen je třeba chápat poznatky v souvislostech a ne je vytrhovat jako nějaká propagandistická hesla. Jedno takové tvrzení mě zlobí už léta. Nevím, kdo první při-

šel s bonmotem, že děti z výchovných ústavů v životě neviděly bochník chleba, neboť jsou zvyklé dostávat chléb nakrájený. Zní to elegantně a vtipně, novináři to jeden po druhém opisují, zdá se, že průměr v několika slovech charakterizuje celou nedostatečnost náhradní výchovy. Ovšem jenom zdá, neboť ve skutečnosti je to naprosta pitomost a nepravda. Děti mají zpravidla k dispozici kuchyňky, kde si samy vaří, programy pro odcházející je učí jednat s úřady a vyplňovat složenky či dotazníky mnohdy lépe, než to dovede běžný dospělý člověk. Ale to jen tak na okraj. Ono je mnohem snazší opakovat, že někdo neví, jak vypadá bochník, než zvednout zadek ze židle a jít se na nějaký opravdový dětský domov podívat.“

Nové doupě

Dva měsíce v diagnostickém ústavu, potom dětský domov se školou. Tím, že už ho nestraší nesplnitelné nároky se Mauglímu poněkud ulevilo. Zpočátku se ještě trochu bouřil proti zaběhnutému řádu, dvakrát se pokusil o útěk, z toho druhého se však vrátil dobrovolně.

Při hledání vhodného učebního poměru se děsil toho, že by měl pracovat v nějaké uzavřené dílně, a proto si vybral zedničinu. Nebe nad hlavou, to je něco jiného než se dusit ve fabrice.

„Tohle určitě zvládneš.“

Zvládl, a když přišel čas odchodu z výchovného zařízení, měl výuční list v kapse. A snad si vybral i dobře, v době stavebního rozmachu je o zedníky nouze, neměl by mít potíže s hledáním slušného zaměstnání. Ovšem to, co bude dál, se ještě uvidí. Osud, na rozdíl od romantických příběhů, zatraceně šetří nějakými happyendy.

Odcházel přibližně ve stejném věku, jako jeho dětský hrdina opouštěl indickou džungli, která jej vychovala.

- Je těžké svlékat kůži, řekl Ká, když Mauglí bezútešně vzlykal a vzlykal, s hlavou opřenou o bok slepého medvěda a s rukama ovínutýma kolem jeho krku, zatímco se Balú chabě pokoušel olíznout mu nohu.

- Hvězdy blednou,

řekl Šedivý bratr a vtáhl jitrní vítr. Kde si vyhledáme doupě? Vždyť ode dneška půjdeme po nových stezkách.

Neexistující recept

Cestování z Dobřichovic do hlavního města je snadné, zvláště když má člověk zpáteční lístek.

Kluci, kteří se s mičudou vraceli zpátky do budovy, znovu pozdravili. Každý z nich má za sebou nějaký příběh, většinou velmi málo veselý. Náhradní výchova není jednoduchá a neexistuje na ni žádný zázračný recept. Škoda. Kdyby opravdu fungovaly metody dávného Makarenka, který z bezprizorních pobudů vyráběl charakterní a odpovědné lidi, bylo by to krásné. Jenže to nejde. Takže se musíme smířit s tím, co je, a trochu se snažit. Ostatně, neběží jen o dětské domovy. I spousta lidí obecně považovaných za celebrity by špetka slušné výchovy navíc rozhodně neškodila.

Antonín JIROTKA

Foto Jiří NOVÁK

Fotografie Jiřího Nováka jsou ilustrační a k uvedeným příběhům nemají přímý vztah